

**ПРАВО ЛЮДИНИ НА СМЕРТЬ
ЯК СКЛADOVA ПРАВА НА ЖИТТЯ:
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

В результаті наукової систематизації прав людини в історичному огляді з'явилась теорія трьох поколінь прав людини. Право на життя є проявом першого покоління, що є абсолютним і невід'ємним правом, має найбільшу цінність та є передумовою всіх інших прав.

Нині відбувається становлення четвертого покоління прав людини, котре пов'язане з науковими відкриттями в галузі мікробіології, медицини, генетики. Ці права є результатом втручання у психофізіологічну сферу життя людини [2]. Саме до четвертого покоління прав можемо віднести право людини на смерть (евтаназія).

Дехто може вирішити, що страждання і приниження, що характеризують їх життя недостатньо погані, щоб зробити його негідним продовження, інші – в такій же ситуації вважатимуть своє становище нестерпним. Рішення про те, чи продовжувати жити в таких умовах, є одним із найбільш важливих, які можна прийняти. Так само, як люди цінують контроль над тим, де їм жити, якою професією займатись, з ким одружуватись, так і те, чи продовжувати жити, коли якість життя погіршується. Ось чому право на життя і право на смерть – це не два права, а два аспекти одного і того ж права.

Даному питанню приділяли увагу ряд науковців, зокрема В. А. Ворон, А. Ф. Гуляєва, О. Домбровська, М. І. Ковальов, А. О. Запорожченко, О. А. Мірошніченко.

З метою визначення єдиної позиції щодо окремих аспектів даного права, в тому числі з принципових моментів його реалізації та захисту в міжнародно-правовому аспекті, було б доцільно звернутись до положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, а також відповідного тлумачення норм про право на життя Європейським судом з прав людини. Саме в практиці ЄСПЛ висвітлюються найбільш принципові моменти реалізації права на життя.

Стаття 2 Конвенції наголошує на тому, що право на життя охороняється законом. Відповідно Суд вважає, що з даної статті неможливо вивести право на те, щоб померти як від рук третьої особи, так і за допомогою державного органу. В усіх справах, які він розглядав, Суд наголошував на зобов'язанні держави захищати життя [1].

Єдиною чітко вираженою позицією міжнародного органу щодо евтаназії є на сьогоднішній день справа «Прітті проти Сполученого Королівства», яка розглядалася в судових органах Великобританії та в Європейському суді. Нагадаємо, в липні 2001 року адвокат підданої Великобританії Діани Прітті, яка страждала невиліковним та смертельним захворюванням рухових нейронів, звернувся «з проханням дати зобов'язання не піддавати чоловіка заявниці судовому переслідуванню у випадку, якщо останній надасть їй допомогу в здійсненні самогубства». Отримавши відмову, заявниця звернулася із заявою про перегляд рішення в судовому порядку. Рішенням Високого суду заявлене клопотання було відхилено, а подане апеляційне заперечення не було враховано Палатою лордів.

Заявниця звернулася до Європейського суду з прав людини зі скаргою на порушення статті 2 (право на життя), статті 3 (захист від катувань та жорстокого поводження), статті 8 (право на свободу думки і переконань) та статті 14 (захист від дискримінації за будь-яких підстав) Конвенції з боку Великобританії. У своїй заяві, Прітті зазначила, що стаття 2 захищає не тільки право на життя, але й право обирати, продовжувати життя чи ні, а також «захищає право померти, щоб уникнути нестерпних страждань та приниження». Однак, у рішенні Судом було зазначено, що «Суд не схильний вважати, що «право на життя», гарантоване статтею 2 Конвенції, може бути інтерпретовано в негативній формі ... так само як воно не може створити право на самовизначення в сенсі надання особі права на вибір смерті замість життя» [3].

Якщо ж говорити про країни, що легалізували евтаназію, то варто зазначити, що Європейський суд з прав людини опосередковано визнав за державами можливість внутрішнього регулювання зазначеного питання не прив'язуючись до права на життя.

Ставлення до евтаназії у світі неоднозначне. В повній мірі її легалізували в усіх формах Нідерланди, Бельгія та Люксембург.

Дозволена або допускається пасивна евтаназія у Франції, Ізраїлі, Іспанії. До їх числа можна приєднати також Південну Корею.

Шляхом прийняття судових рішень (прецедентів) проблему регулюють у США. Так активна евтаназія легалізована в шести штатах США: Вермонті, Каліфорнії, Монтані, Орегоні, Вашингтоні і Колорадо. В інших штатах вона законодавчо заборонена, але застосовуються різні моделі пасивної евтаназії, виходячи із загального законодавства і судових прецедентів. І, звісно, є країни, які заперечують саме існування права на смерть як суб'єктивне право громадянина і передбачають кримінальну відповідальність за дане діяння (Азербайджан, Білорусь, Болгарія, Грузія, Данія, Німеччина, Іспанія, Казахстан та ін) [4].

Отже, враховуючи вищезазначене, можемо стверджувати, що не має спільної думки щодо застосування евтаназії на міжнародному рівні. Це питання й досі залишається дискусійним та актуальним і потребує більш детального врегулювання.

Джерела:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
2. Скакун О. Ф. Теорія права і держави/О. Ф. Скакун, 2013. 524 с.
3. Практика Європейського суду з прав людини щодо застосування ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на життя). URL: <https://a2k.ua/ua/praktika-evropejskogo-sudu-s-prav-ludynu>.
4. Чи має людина право на смерть – позиція ЄСПЛ. URL: https://zib.com.ua/ua/141629chi_mae_lyudina_pravo_na_smert_poziciya_espl.html.

Науковий керівник – д.ю.н., професор Сурілова О. О.